

1a edició, març, 2004

Col·lecció dirigida per Ramon Guillem

© Dels poemes,

Jordi Pàmias i Grau

© Del pròleg,

Miquel M. Gibert

© D'aquesta edició,

Perifèric Edicions

C. Sèquia de Montcada, 13

46470 Catarroja (València)

Tel. 609 426 131

e-mail: periferic@hotmail.com

Disseny col·lecció: El gos pigall, SL.

Maquetació: José María de Gracia

Impressió: Romanyà-Valls

ISBN: 84-933260-5-4

Dipòsit legal: B-9365-2004

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa, de cap manera ni per cap mitjà, sense l'autorització prèvia i escrita de l'editor, tret de les citacions en revistes, diaris o llibres si se n'esmenta la procedència.

Terra cansada

Jordi Pàmias

Pròleg de Miquel M. Gibert

J

poesia

Pròleg

Després d'un quants anys de silenci editorial, Jordi Pàmias va publicar l'any 2000 *Fuga del mil·lenni*, un poemari que va significar una inflexió important en l'evolució de la seva obra poètica. Tal com va assenyalar Xavier Macià en l'excel·lent pròleg d'un altre poemari de Pàmias, *Narcís i l'altre* –escrit el 2000 i editat l'any següent–, *Fuga del mil·lenni* era un llibre concebut com “una reflexió sobre la realitat externa, circumdant, precisament en un moment de canvi fonamental, de trànsit d'una època de grans avenços científics i tecnològics –imperi del diner, la raó i el coneixement–, però també de trasbalsos socials i polítics [...], cap a una nova època plena d'incerteses, però també d'esperances”. Segons Macià, *Fuga del mil·lenni* va significar l'obertura d'un cicle nou en la lírica de Jordi Pàmias; una obertura confirmada amb l'aparició de *Narcís i l'altre*, un poemari molt diferent de l'anterior, però que Macià considera complementari del primer, perquè la immersió en la realitat exterior de *Fuga del mil·lenni* s'hi transmuta en reflexió profunda sobre el món interior del poeta. Però, temàticament, alguns poemes de *Narcís i l'altre* tenen antecedents en uns quants dels reunits a *Terra cansada*, un volum amb un títol que en recorda un altre de conegudíssim de T.S. Eliot; un volum, aquest que edita ara Pàmias, on for-

malment sovinteja l'aire de cançó, que no trobem a *Narcís i l'altre*, un llibre escrit en un to confessional i discursiu. El poemari que avui presentem aplega poemes redactats entre el 1996 i el 2003, i és, en definitiva, el primer volum d'una trilogia en la qual Pàmias també integra *Narcís i l'altre* i *La veu de l'àngel*, un llibre escrit el 2001 i encara inèdit. Tanmateix, a *Terra cansada*, hi podem veure igualment algun poema que ens acosta a la temàtica, i a la dicció, de *Fuga del mil·lenni*.

El volum que el lector té a les mans consta de vint-i-nou poemes, i de dues suites –“Quatre veus” i “Interludi”– que el poeta considera dos autèntics poemes articulats, tal com ens fa notar emprant en el títol de cada suite el mateix tipus de lletra –la negreta– que en els altres vint-i-nou poemes, mentre que en cadascun dels moviments d'aquestes suites n'usa un altre –la cursiva–. Per tant, formen el llibre trenta-una composicions distribuïdes, curiosament, en dues parts de setze i catorze poemes i amb “Interludi” com a culminació diferenciada de la primera part i nucli generador de tot el llibre. Pàmias ha vist molt bé quin era el lloc que corresponia a “Interludi” dins *Terra cansada*, i l'ha col·locada al centre mateix del volum, amb la qual cosa subratlla decididament el sentit últim del llibre tant en relació, directa, amb la primera part com en connexió, indirecta, amb la segona.

No em semblaria pas una mala manera de començar la lectura del volum fer-ho a partir dels tres moviments d'“Interludi”, sempre que el rellegíssim després d'haver llegit les composicions que van de “Quatre veus” a “Cançó per a l'insomni”, és a dir, en el moment del llibre en què el situa el poeta. I és que “Interludi” és el poema del desig crepuscular, des del qual podem interpretar el llibre sencer. Precisament Pàmias titula “Desig” el moviment central de la suite, que és com dir el cor mateix del llibre. La veu poètica ens hi parla de la nit estant i des d'un espai que intuïm tancat, travessat de llampecs esborradissos i, alhora, de la pluja embolcalladora. La nuesa del desig hi destaca amb una precisió feridora: “[...] La meua vida, nua com la gebrada, / rebé el sol del desig com una fuetada / i l'amargor dels dies amb un obscur delit”. Si hi llegim en columna els mots centrals de cada vers de “Desig” –un exercici que sovint no és sobrer en un poeta tan consciencios, tan atent al ritme de la dicció, com Jordi Pàmias–, hi trobem *incerts*, *pluja*, *vida*, *desig* i *dies*. Em penso que, sense traïr la voluntat expressiva del poeta, els podríem ordenar en una tria alternada i enunciar-los així: *En dies incerts, la pluja del desig [abriga] la meua vida*. Fent costat a “Desig”, emmarcant-lo, dos altres moviments: “Casa”, que insisteix en l'espai tancat i el temps nocturn com a àmbit del desig crepuscular, i “Tarda”, en què l'espai s'obre a la llum plena, al mateix temps que la veu poètica, paradoxalment, s'enfonsa en la soli-

tud més estèril i el desig es tanca, aferrissadament, en ell mateix: “Amb el garbí / de llavis grocs, / m’ajec, tot nu, / al bat del sol. / Un càlid bes / enganyador”.

Per arribar aquí, el poeta ha seguit un camí que s’inicia amb l’observació d’uns paisatges en els quals projecta una reflexió condicionada per la presència recurrent de la mort. Més enllà d’elements anecdòtics –i aquí l’adjectiu no té cap connotació negativa–, els primers poemes de *Terra cansada* ens presenten uns espais oberts, ventejats, secaners que sembla que s’adiuen perfectament a la meditació existencial de la veu poètica. Així ho veiem a “Temps esfullat” –“S’han aturat, els meus passos, / al llarg vessant del record. / A contrallum, sembla negra l’alzina / amb branques de mort”– o a “El buit” –“Fondalada solitària, / vinya groga, cep retort. / Un vent amb agulles fines: / gebre, al cim de la mort”–, dos moviments dels quatre que componen la suite “Quatre veus”. En altres moments, el poeta observa el paisatge amb ulls escrutadors, a la recerca de vestigis que li parlin de tot el que ha perdut per sempre, com a “Alta Segarra”: “Vells alzinars. / Cabanes buides, / eines al ras: / oblit, ferralla. / Greu soledat. / Eres que esborra / un solc amarg. / Amb llum de tarda, / camins llunyans...”. O de presagis aturats en el temps, que ell percep com a realitat amenaçadora a “Clot del Llop”: “Sota un cel blau de primavera, / l’udol glaçat, en el record: / vaga

temença d'una nit d'hivern, / esquerpa solitud del Clot del Llop”.

En aquests paisatges, la primavera només hi apareix com a esbós, com a vida indecisa o fugissera, com a alegria encara llunyana que el poeta no està segur de si arribarà a esclatar un dia. I així escriu a “Febrer”: “Xal tènue de flors / damunt del tronc esquerp d'un ametller. / I la neu a l'obaga, a les feixes més altes”. Altrament, en alguns d'aquests poemes –és el cas d'El buit”, de “L'alzina”–, Pàmias fa apuntar un canvi en l'enfocament del paisatge. I l'emoció personal que hi ha projectat fins ara, al llarg de la seva obra poètica, es transforma en una mirada que l'incorpora a la reflexió lírica, un objectiu que aconseguirà plenament en diversos poemes de *Narcís i l'altre*.

La presència fantasmagòrica i, al mateix temps rotunda, de la mort s'aferma en poemes on l'autor construeix uns espais tancats, vesper-tins, asfixiants –Pàmias és un mestre en l'art de crear atmosferes–, com a “Plany d'hora fosca” i, sobretot “Destí”: “La Dama duia collaret de nacre, / una túnica, amb roses de setí, / i una falç, amagada rere els ossos”. A “Destí”, el camí iniciat per Pàmias es torna carreró sense sortida, i el poeta buscarà d'obrir-ne un altre des d'aquests mateixos espais nocturns i closos: sembla que el troba en el desig, una afirmació terminant de la vida quan sap prou bé que baixa els esglaons que duen a la vellesa.

El tema del desig ja es mostra, prefigurats, en uns versos esplèndids de “La rosa humida”: “Retrobarem l’antic perfum / voluptuós, la rosa humida? / Rogenca llum: / un ble d’amor, que no es consum, / fa resplendir tota una vida”. Però queda caracteritzat del tot, en la seva realitat present, en els nou poemes que van de “Magnòlies” a “Cançó per a l’insomni”. La veu poètica hi dibuixa espais humits i frondosos que es converteixen en *loci amoeni* més aviat irònics, ja que seran llocs contradictoris i ambigus més que no pas feliços o, més modestament, agradables. I és que la veu poètica de la primera part de *Terra cansada* és ambigua, contradictòria i, per damunt de tot, adolorida. I així a la felicitat, lleugerament malenconiosa de “Temps de cançó” –“A l’ombradiu / ens vam besar. / Amor tardà, / sol fugitiu”– i de “Castell” –“El sol enganya / el meu delit. / I als merlets baixa, / freda, la nit”–, s’hi oposa el desassossec, tan trist, de “Magnòlies” –“Un toc de meravella m’estremia, / i ara es cansa l’espallla dels cedres i dels verns. / Però tu calles rere els vidres, dona, / envellint, tota sola, al passadís del fred”–, o l’entotsolament de “Petita cançó del riu” –“Es mira a l’espill / dels dies Narcís. / Arrugues a l’aigua, / somni fonedís”. D’altra banda, aquest últim poema prolonga, temàticament, la reflexió a l’entorn del desig narcisista que, iniciada a “Migdia”, passarà per “Enyor” –“Quan l’aigua banya / el codolar, / la flama pura / d’un temps llunyà / abrusa hores / de soledat”– i culminarà en aquest altre car-

reró sense sortida que és “Tarda”, el tercer moviment d’“Interludi”. I això després d’haver-nos ofert les notes angoixants de “Tardor madura”, “Confidència” i, especialment, “Cançó per a l’insomni”: “I torna el neguit: àngel enfollit, / cabellera a lloure... / Monedes de coure, / al capçal del llit”.

És freqüent que Jordi Pàmias plantegi els poemaris com un viatge que, a través d’experiències doloroses, porta la veu poètica a una realitat final esperançada. Aquesta determinació, també la trobem a *Terra cansada*, ara amb la particularitat que la superació de les tensions ja es produeix en començar la segona part del llibre, com si el poeta ens volgués mostrar diverses possibilitats de sobreposar-se a la realitat problemàtica, inquietant. Així doncs, la segona part del poemari no pot tenir la coherència temàtica ni la solidesa constructiva de la primera, perquè l’autor l’entén com una exploració temàtica i, en algun cas, també formal. El poeta hi busca, amb una actitud delicadament romàntica, els elements consoladors que li ofereix la realitat que té a l’abast, i els troba en l’esperança bíblica, difícil malgrat tot –“Han immolat l’Anyell, al turó! On és, ara, / *l’Amor que mou el sol i les estrelles?* / Al fondal, un sepulcre és segellat, encara” (“L’espera”)–, en l’art –“Les veus humanes són / l’encant de l’hora pura. / Quan el silenci torna, / la bellesa perdura” (“Coral”)–, en l’amistat anhelant –“El teu record: aigua que salta / damunt la

corba, / fidel i lenta, / de les espatlles. / [...] /
Amic de l'ànima: / la llunyania, / beguda amara-
ga" ("Aigua") o en la vida familiar –"Blanca i
rosada, / mitjanit de la gràcia: / ¿què deies,
amb els ulls / oberts com una flor, / tot just
després de néixer? ("Blanca"). En canvi, en al-
tres poemes, hi domina la consciència de ser
plenament individu només enmig d'una col-
lectivitat: ho veiem a "Fidelitat", "La llengua
dels avis", "Oratge" i, especialment, a "Nadal",
un poema en què Pàmias s'expressa en un to i
amb uns recursos molt semblants als que va
emprar a *Fuga del mil·lenni*: "Cansats i plens
d'enyor, amb mà poruga, / cerquem en va l'In-
fant / al portal, en la nit resplendent i callada.
/ A la carena del tercer mil·lenni, / un colom,
amb els ulls vermellors i tristos, / esbatega les
ales". Finalment, encara hi ha els cinc poemes,
de "Juny" a "Comiat", en els quals la medita-
ció sobre la vellesa que s'acosta implacable-
ment va unida a un sentiment de satisfacció
per la feina feta, construïda sobre els verbs
aprendre i ensenyar. El poeta transmet les per-
cepcions que en deriven amb una contenció i
una subtileza extraordinàries a "Jubilació": "I
l'alegria té / una verdor primaveral, / però tam-
bé la bruna qualitat de la terra / que descansa,
després de la collita. / En aquest aire assolellat
de juny, / en aquesta hora lenta, amb ressò de
campanes, / em sobta la frescor de l'heura que
m'abraça".

* * *

Afortunadament, avui dia ja no cal invitar ningú a la lectura d'un poemari de Jordi Pàmias. El lector de poesia sap que el seu nom és una garantia sòlida, i *Terra cansada* ens en dóna una prova més. El llibre té dos mèrits molt notables: d'una banda, ens mostra, amb resultats convincents, el procés de canvi temàtic, expressiu i atmosfèric en la poesia de Jordi Pàmias dels últims anys; de l'altra, ens permet esperar la publicació de *La veu de l'àngel* amb la mes bona disposició d'ànim. Per això mateix, ens agradaria no haver d'esperar gaire.

Miquel M. Gibert

Desembre de 2003